

PANU RAJALA

HANNELE,  
**NÄYTTÉLIJÄ**



Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

© Panu Rajala ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

Kuvaliitteen kuvat ovat Hannele Laurin kuva-albumista, ellei toisin mainita.

ISBN 978-951-1-38863-0

**OTAVA**  
**KIRJAPAINO**  
Keuruu 2021



# Sisällys

Luottonäyttelijä ja teinityttö .....	7
Varuskunnan tytär .....	16
Teatterioppia ja politiikkaa .....	30
Ofelian läpimurto .....	44
Naimisiin ja lapsentekoon .....	55
Teatteritapaus ja filmitöitä .....	64
Tulee aika toinenkin .....	75
Kuohuvaan kaupunginteatteriin .....	88
Yhteenotto Turkan kanssa .....	102
Speden talliin .....	109
Aviokriisi ja ero .....	121
Loiri ja Lauri .....	141
Naiset valtaavat komediamarkkinoita .....	150
Uusia suhteita ja toinen liitto .....	161
Tähtenä taas teatterissa .....	175
Vierailuja virkavapaalla .....	191
Sarjaa sarjan perään .....	199
Elokuvia kohti todellisempaa elämää .....	211
Tähtenä arkipäivän Suomessa .....	225
Mitä näyttelijä tekee? .....	234
Kuoleman kolkutuksia .....	240
Nainen tahtoo elää ja rakastaa .....	247

Kiitokset .....	254
Liitteet .....	255
Hannele Laurin ura .....	255
<i>Filmografia</i> .....	260
<i>Tv-sarjat</i> .....	262
Lähteet .....	264
<i>Kirjallisuus</i> .....	264
<i>Arkistot</i> .....	266
<i>Haastattelut ja tiedonannot</i> .....	266
Henkilöhakemisto .....	268

## Luottonäyttelijä ja teinityttö

Näyttelijä on ihan puhki. Hän on näytellyt helteisen kesäviikon Tampereella uudessa elokuvassa. Päivässä on otettu monta kuvaa. Näyttelijä kertoo, että hän on jokaisessa niistä.

Hänen roolivarustukseensa on kuulunut paksu turkki. ”Arvaa onko kiva vaihtaa sitä päälle ja pois kolmenkymmenen asteen kuumuudessa. Ja samalla pitää meikit ja kampaus kunnossa.” Epäilen että ei ole.

Istumme elokuussa Hannele Laurin kotoisan rivitalo-asunnon keittiössä. Hän keittää kuuluisaa myrkyinvahvaa kahviaan, aurinko kimmeltää nurmikon yli suureen ikkunaan. Jackrussellinterrieri Nancy tuhisee karvalankamaton kulmalla. On tyynen seesteinen hetki, näyttelijä käy puhaltamassa tupakansavua ilmanvaihtohormiin. Vähitellen hän rentoutuu, rooli putoaa harteilta.

Hän filmaa isoa pääroolia Johanna Vuoksenmaan ohjauksessa elokuvassa *70 on vain numero*. Hän on siinä miltei sen ikäinen iskelmälaulaja. Todellisuudessakin Hannele on samaa ikäluokkaa ja tuntee roolin hyvin läheiseksi. Kypsän taiteilijan elämää siinä kuvataan, laulajan, joka pysyy edelleen huipulla, mutta etsii samalla epätoivoisesti oikeaa rakautta. Sattumoisin hän löytääkin sen, ainakin uskoo löytävänsä. Kunnes ongelmat iskevät.

”Joskus osuu tällainen onnensauma, että saa näyttellä jotakin sellaista, joka juuri istuu omaan elämään, vaikka ulkoiset tilanteet ovatkin toisenlaiset. En enää etsi suurta rakkautta”, Hannele naurahtaa kolkon koke-neesti. Hän on riittävästi elänyt, hänen on helppo samastua Seija Kuulaan, elokuvan laulajatahteen. Rooli on kuin hänelle kirjoitettu. Hän laulaakin siinä, ei omallaan vaan Lea Lavenin tummalla äänellä. Se tuntuu sopivan hyvin hänen persoonaansa. Henkilöhahmo voi tuoda mieleen myös Paula Koivuniemen tai Katri Helenan, niin voisi ennalta ounastella.

Millainen elokuva on siis tulossa? Ehdotin ensin, että voisin tulla katsomaan kuvauksia, kun Tampereen kupeella vietin kesääni. Se ei sopinut ohjaajalle, ja ymmärrän sen hyvin. Kukapa tahtoi vierasta töllistelemään, kun työ on kuumimmillaan. Filmausten seuraaminen on sitä paitsi ulkopuolisille tappavan pitkäveteistä hommaa, sen tiedän vanhastaan. Vain niillä, jotka ovat kiinni työssä ja seuraavia kuvia valmistelevat, aika kuluu siivillä. Vetäydyin helpottuneena aikeesta.

Jotakin haluaisin kuitenkin jo ennalta tietää. Elokuvan aihe kiinnostaa, tunnen vähän sen kuvaamaa maailmaa ja olen sitä paitsi näiden seitsenkymppisten ikätoveri, samaa vaihetta tässä eletään. Miten elämänsä täyteyttä viettävä nainen tämän ikäkauden kokee? Mistä hän ammentaa energiansa?

Kun elokuvan kuvaukset päättyvät, Hannele Lauri on jo ryhtymässä uusien tv-sarjojen kuvauksiin. Hän on täystyöllistetty näyttelijä, mikä ei meidän oloissamme ole ihan tavallista. Onhan paljon puhuttu siitä, että varttuville naisnäyttelijöille ei ole tarjolla sopivia rooleja. Tilanne on hiukan muuttunut, kun elokuvia ja tv-sarjoja tehdään enemmän kuin koskaan. Teattereissa tilanne on hyvinkin epävarma, kun koronapandemian uudet aallot nousevat. Hannele Lauri ei olekaan teatterista enää kiinnostunut, hän on ollut kuutisen vuotta eläkkeellä Helsingin kaupunginteatterista. Rooleja olisi tarjolla, mutta teatterityö sitoo liiaksi.

Näyttävät sitovan nämä tv-kuvauksetkin, sillä rauhallisia haastatteluhetkiä ei helposti hänen kalenteristaan löydy. Pidämme syystauon, jolloin näyttelijä voi vähän palautua kiireiltään. Viikot kuluvat.

Tässä vaiheessa voi olla viisasta kääntyä ohjaajan puoleen. Syksyn mittaan Johanna Vuoksenmaa on leikannut elokuvansa valmiiksi ja voi huokaista ja kertoa vaikutelmiaan.

Vuoksenmaa tunnetaan koskettavista draamakomedioistaan, joissa nauretaan ihmisen epätäydellisyydelle. Nauru on hänelle suojautumiskeino, jonka avulla voi käsitellä kanssaihminen kipupisteitä. Vuoksenmaa tuntuu uskovan, että jos vaikeat asiat tarjoillaan hiukan naurettavina, katsojien on helpompi niitä nieleskellä.

Nyt on aiheista valmistumassa trilogia, jonka ensimmäinen osa oli elokuva *21 tapaa pilata avioliitto* vuonna 2013. Se oli silloin vuoden katsotuin elokuva, sai 400 000 katsojaa, lisäksi se oli Suomen kaikkien aikojen katsotuin naisen ohjaama elokuva. Modernista klassikosta on tullut myös nuorten suosikki.

Trilogian toinen osa oli vuonna 2015 ilmestynyt *Viikossa aikuiseksi*. Se oli kymmenen ihmisen ja yhden kissan episodielokuva, joka ei saanut yhtä hyvää kritiikkiä, silti yli 100 000 katsojaa. Luonnekuvia analysoivan kaaren päättää *70 on vain numero*. Hannele Lauri oli mukana jo trilogian ensimmäisessä elokuvassa ja on nyt kolmannen osan pääroolissa. Kaikki ovat itsenäisiä kertomuksia. Jokin yhtenäinen elämänkatsomus niistä kuitenkin rakentuu.

Vuoksenmaa kuvaa nykypäivää, ja hänellä on oma irtomainen ja hivenen hirtehin komediatyylinsä. Siihen lajiin Hannele Lauri on näyttelijänä omiaan, sillä hän omaksui hervottoman komiikan jo aikoinaan Spede Show'ssa. Satiirinen ”naisen logiikkaa” heltiää häneltä luonnostaan, mutta Vuoksenmaa on etsinyt hänestä nyt myös syvempiä ihmisenä olemisen pohjavirtoja.

Ensimmäiseen yhteistyöhön ohjaaja kertoo valinneensa Hannelen puhtaasti näyttelijän komediallisen rytmitajun ja ulkoisen habituksen tähden. Kuvauksissa ohjaaja vaikuttui hänen paneutumisestaan, kyvystään kuunnella ja ottaa ohjausta vastaan. Työtoverien ja ystä-



vien kesken hän on tuttavallisesti Hanna. Ohjaaja kertoo hänestä lisää:

”Hannan sukupolvessa on muutamia tunnettuja näyttelijöitä, jotka ikään kuin päättävät itse, miten joku kohtaus pitää näytellä. Mutta on ihan hirveää, jos näyttelijä vaan tekee sitä ’hahmoa’ kuuntelematta ohjaajaa ja ajattelee, että omin päin siitä tulee parempi. Tällaisiakin suorita kommentteja olen joidenkin suusta kuullut. Hannan kanssa ei ollut tätä ongelmaa. Hän luotti jo siinä pienemmässä *21 tapaa pilata avioliitto* -elokuvan roolissa siihen, että ohjaaja tietää mitä haluaa ja kuunteli toiveitani, mikä oli ihanaa!”

Tätä *70 on vain numero* -elokuvaa suunniteltiin pitkään, ja matkan varrella päähenkilön ikä ja ammatti muutuivat moneen kertaan. Kun näkökulma sitten tarkentui 69-vuotiaaseen Seija Kuulaan, pääosan esittäjä oli ohjaajalle heti selvä. Ainoa jännityksen aihe oli enää se, mahtuisiko elokuva aikataulullisesti Hannan kalenteriin. Ja sehän onneksi mahtui.

Johanna Vuoksenmaa kertoo ohjauksellisesta periaatteestaan sen, että hän antaa näyttelijälleen yhden lupauksen. ”En päästä lopulliseen elokuvaan sellaista näyttelemistä, mihin en itse usko. Lupaan katsoa näyttelijää ja olla rehellinen sen suhteen, mitä näen. Lupaan sanoa ’Kiitos, se oli siinä’ vasta sitten, kun olen oikeasti tyytyväinen. Tällä lupauksella pyrin sellaiseen luottamukseen, että näyttelijän ei tarvitsisi kameran edessä ajatella tietoisesti lain-

kaan omaa näyttelemistään, eli ohjata tai kontrolloida itse itseään, vaan että tämä voisi turvallisin mielin heittäytyä näyteltävän hahmonsa kantajaksi.”

Tämä on vakuuttaen sanottu ja vilpittömästi ajateltu. Ohjaajan vallasta näyttelijöihin on puhuttu paljon viime vuosina. Monet ovat kertoneet kokeneensa henkistä tai fyysistä väkivaltaa kuvauksissa ja niiden valmisteluissa. Joku on jopa kieltäytynyt näyttelemästä tietyn pelottavan ohjaajan kanssa. Mitään tällaista ei ole ilmennyt Johanna Vuoksenmaan työssä, vaikka hän on vaativa ja kunnianhimoinen ohjaaja. Kaikille näyttelijöille heittäytyminen ohjaajan huomaan ei ole helppoa, mutta kun luottamus syntyy, se tuntuu heti yhteistyössä ja näkyy lopputuloksessa. Hannele Laurin työssä se ohjaajan mielestä ehdottomasti näkyy.

”Hannele oli Seija, ja jos johonkin kohtaukseen eksyi jotain, mikä ei ollut seijamaista, sanoin siitä heti, ja Hanna etsi ja löysi yleensä nopeasti seijuuden uudestaan.”

Näinkö todella oli, kysyn Hannelelta, kun istumme hänen luonaan. Antauduitko kuinka helposti ohjaajan vietäväksi?

”Johanna on niin pirun taitava ja määrätietoinen. Minä tein kaikkeni, että Johanna oli tyytyväinen. Onhan niitä ollut monenlaisia ohjaajia tässä matkan varrella... (kolea naurahdus, tupakansavu tuprahtaa keittiön ilmanvaihto-hormiin). Yhden ohjaajan ohjauksesta olen kävellyt ulos.

Niin ohjaajan kuin näyttelijän täytyy kunnioittaa toisiaan. Johannan kanssa ei ollut mitään ongelmia. Hän laittoi minut jumppaamaan ja nousemaan portaita moneen kertaan. Ja sitä stepperiä piti polkea, että pakarat ja takareidet pysyi timmissä. Sanoinkin Johannalle, että sinähän olet kohta kuin Turkka! Annoin sille sen lempinimenkin, mutta ehkä se oli sentään vähän lempeämpi kuin oikea Turkka.”

Kaksi vahvaa naista voisi iskeä lujastikin yhteen. Siitä ei ollut tässä työssä vaaraa. ”Hanna on toki niin vakuuttava, vahva ja karismaattinen henkilö, että on myös ohjaajia (ja ohjelmatyyppejä), joiden kanssa hän on tottunut tekemään päätöksiä enemmän itse”, Johanna sanoo. ”Minun työtapaani asettuminen ei tietenkään ollut täysin ongelmattonta, mutta jotenkin Hanna tuntui arvostavan sitä, että vaadin ja komensin. Tiesin että hän oli yleensä puhunut itsensä ulos näistä fyysisistä harjoitteista, mutta alistui nyt niihinkin ja hyvä niin.”

Näyttelijästä syntyy melko mukavuudenhaluinen kuva, kun istumme hänen keittiössään ja hän keittää uuden satsin myrkyrvahvaa kahviaan. Hänen koiransa Nancy näykkii karvalankamaton kulmaa ja ärähtelee vaimeasti. Emäntä ja hänen koiransa viihtyvät silmin nähden hyvin yhdessä. Joskus Hannele ottaa sydänystävän mukaan kuvauksiinkin. Ja saahan hän liikuntaa lenkkeillessään rivitaloalueen kujilla koiransa kanssa.

Ohjaaja oli joissain suhteissa tiukkana: ”Meille kehityi jo ennakkosuunnittelu- ja harjoitusvaiheessa äiti-teini-

leikki, jossa minä olin tiukkapipoinen äiti ja Hanna teini. (Heillä on ikäeroa kokonaista 13 vuotta.) Läksytin häntä tupakanpoltosta ja muistutin säännöllisen syömisen ja liikunnan tärkeydestä. Rähisin unirytmien sotkemisesta tv-sarjoja katsomalla. Rakkaudella, niin kuin äidit tekevät. Hetkittäin 'teinini' märisi, mutta kuitenkin melkein aina totteli äitiä. Ja kyllä minäkin tein myönnytyksiä silloin, kun sillä oli lopputuloksen kannalta merkitystä. Esimerkiksi harjoitukset ja testikuvaukset voitiin aloittaa vasta puoliltapäivin (JO puoliltapäivin, sanoisi Hanna) ja sinne hän sai myös ottaa Nancyn mukaan.”

Ulkonäkökysymys on tietysti näyttelijälle tärkeä asia, eritoten kameran edessä työskenneltäessä. Siitä puolesta Hannele on aina pitänyt hyvää huolta. Ohjaaja on joutunut tarkastelemaan tätä kriittisesti ja osin sarkastisesti. ”Muiden teinien lailla Hanna tietysti joskus haksautti miettimään, näyttääkö hän varmasti hyvältä kuvissa. Hannahan näyttää oikeasti todella hyvältä, mutta elokuvassa on kohtia, joissa hänen piti näyttää esimerkiksi rumalta, hauraalta, ahdistuneelta tai vihaiselta. Tästä asiasta sain muutamia kertoja muistutella ja sen tiimoilta meille syntyi lentävä lausekin, kun kuulin Hannan jossakin kohdassa pyytävän maskeeraajalta omin päin jotain kaunistusta. Silloin kuului huutoni: 'Hanna! Tämä on elokuva eikä mikään mallikansio!' Sitä toisteltiin sitten tällaisten hetkien uhatessa.”

”Tässä elokuvassa jouduin tekemään vähän kaikkea.

Roikuin esimerkiksi ylösalaisin ilmajoogaliinassa ja lauloin! Se onnistui paremmin kuin luulinkaan. Jos johonkin kerran ryhdyin, niin teen sen sitten kanssa tinkimättä.”

”Kaiken kaikkiaan”, sanoo Johanna Vuoksenmaa, ”meillä oli – ainakin minun mielestäni – aivan mahtava kevättalvi ja kesä. Kohokohtia oli muiden muassa kahden kesken viettämämme ajo-opetustuokio automaattivaihteisella jaguaarilla.” (”Vihaan automaattivaihteita”, kiljui Hanna.) ”Olen opettanut omatkin teinini ajamaan autoa”, Johanna kertoo, ”miksi en sitten tätäkin ’kuopusta’. Opetus hoidettiin liukkaana ja lumisena maaliskuun päivänä siirryttäessä Tampereen rautatieasemalta Ylöjärven kuvauspaikalle, kesärenkaat alla takavetoisessa autossa. Äiti ja teini juutuivat mäkeen, joka ei edes näyttänyt mäeltä, mutta onneksi työryhmä ajoi autoineen samaa reittiä ja saatiin työntöapua.”

Hannele paljastui jopa hortonomiksi. Koekuvausten aikana Johannan Pispalassa sijaitsevan kotipihan pensaiden kaikki kuivat lehdetkin tulivat nypityiksi. ”Arvostan, ihailen ja tykkään”, ohjaaja huudahtaa. ”Paljon!”

Elokuva on näitä puheltaessa vasta tulossa. Sitä ennen on hyvää aikaa tarkastella, kuinka tavallisesta tampere-laistytöstä on kehittynyt tämä elämäntöistään palkittu elokuvatähti ja ohjaajansa luottonäyttelijä Hannele Lauri.

## Varuskunnan tytär

Upseeri Arvi Markkula ei pitänyt näyttelijän ammattia naiselle sopivana. Kun hän kohtasi tulevan vaimonsa Eine Poutasen, tämä oli iltanäyttelijänä Tampereen Teatterissa. Kapteeni toivoi, että äiti jättäisi teatterinäyttelemisen, kun he menivät naimisiin. Markkulan mukaan näyttelijät olivat erikoista väkeä.

Arvi Kaarlo Johannes Markkula syntyi tammikuussa 1918 Kuhmalahdella, kävi keskikoulun, liittyi suojeluskuntaan ja suoritti asepalveluksen 1937–1938. Keskellä talvisotaa hän kävi Reserviupseerikoulun ja lähti jatkosotaan JR11:n kranaatinheitinkomppanian joukkueenjohtajana. Hän eteni heinäkuussa 1941 pohjoisella rintamalla 3. armeijakunnan eversti Fagernäsin johtamassa rykmentissä Vasovaan, Latvajärvelle, Vuokkiniemeen ja Vuonniseen. Hyökkäys sujui muutamain taisteluin melko esteettömästi. Sitten eteen tuli Pistojoen ylitys.

Fagernäs antoi osasto Malmin tehtäväksi ylittää 30–40 metriä leveä joki kahdesta kohdasta pikasiltaa ja jokeen ahtautuneita uittotukkeja hyväksi käyttäen. Vihollisen tuli vastarannalta oli voimakasta. Siihen vastattiin kranaatinheittimillä, konetuliaseilla ja panssarivaunujen aseilla sekä saksalaisten syöksypommittajalla. Virta oli vuolas, silta katkesi ja vihollinen aloitti raivoisan vastahyökkäyksen. Lopulta majuri Ranisen johtama joukkue pääsi vastarannalle ja pataljoona sai sieltä jalansijan. Taistelussa koettiin molemmin puolin raskaita tappioita. Vänrikki Markkula haavoittui vasempaan olkavarteen ja nenään. Hänet lähetettiin toipumislomalle, jolta hän palasi alkutalvesta 1942 jatkamaan sotatoimia Uhtuan rintamalle, josta vetäydettiin vasta keväällä 1944. Tavoitetta ei saavutettu, Kalevalan maat jäivät valloittamatta, ja asemat myytiin jatkotoimia varten saksalaisille hyvästä hinnasta.

Kun Markkulan perhe kävi uimassa, lapset näkivät isän olkavarressa jälkiä kranaatinsirpaleista, joista kaikkia ei voitu koskaan poistaa. Lomamatkoilla isä sai aina lentokenttien metallinpaljastimet hälyttämään.

Rauhan tultua hän jatkoi sotilasuraansa. Hänet oli sodan aikana ylennetty luutnantiksi, hän kävi Maasotakoulussa upseerien peruskurssin ja hänet ylennettiin kapteeniksi 1951, ja edelleen majuriksi 1964. Hän toimi Hämeenlinnan varuskunnan päällikkönä vuoteen 1959, jolloin hän sai siirron Tampereelle läntisen sotilaspiirin esikuntaan.

Luutnantti Markkula oli iltakävelyllä Tampereella, kun hän kohtasi rivakasti etenevän nuoren naisen. Hän rohkeni kysyä, minne nainen oli matkalla. Ilmeni että kummankin määränpää oli Viinikan kaupunginosassa. Markkula asui 300 metrin päässä Viinikan kirkosta ja nainen aivan sen kupeessa. Nainen kertoi muuttaneensa vanhempiensa mukana Viipurista evakkoon Tampereelle myöhään syksyllä 1939. Hänen nimensä oli Eine Poutanen.

Markkula jatkoi neiti Poutasen saattelua. Tuli yhteisiä matkoja, lähekkäin kun asuttiin. Kun suhde alkoi lämmetä seurusteluksi, Poutanen kertoi, että hän oli ollut kerran kihloissa ja hänellä on sitä perua parivuotias tytär nimeltä Beritta. Lapsen isästä ei sen enempää puhuttu silloin eikä myöhemminäkään. Avioliitto solmittiin 1951, ja pariskunnan yhteinen tytär Ritva Hannele syntyi 21. heinäkuuta 1952. Tytön puhuttelunimeksi vakiintui varhain Hannele, joka lyheni tuttujen kesken Hannaksi. Markkula adoptoi Berittan perheeseen omaksi lapsekseen. Kuuden vuoden kuluttua syntyi pikkuveli Pertti.

Viisihenkinen perhe asui Linnan kasarmissa varuskunnan alueella Hämeenlinnassa. Eine Markkulasta tuli upseerin rouva ja perheenäiti, ansiotöihin hän ei koskaan mennyt. Se oli sekä puolison että Einen oma tahto. Puuhaa riitti kotona monenmoista, neulomista ja lasten kaitsemista sekä sisustamista, josta tuli hänen intohimonsa.

Hannele näki pikkutyttönä ympärillään vain sotilaita. Hän uskoikin pitkään, että kaikki miehet käyttävät uni-



vormua ja ihaili silmät selällään reippaita sotapoikia. Tytär juoksi kuralätäköistä piittaamatta marssivien osastojen perässä, niin että isosiskon oli vahdittava häntä ja haettava pois sotilaiden jaloista.

Lapsuuden kasarmiympäristö vaikuttaa Hanneleen vielä tänä päivänä; mieluisinta katsottavaa televisiosta hänelle ovat sotaelokuvat, joita hän ahmii esimerkiksi suoratoistopalveluista ja National Geographic -kanavalta. Tämä piirre huvittaa häntä itseäänkin. Miksi taistelut, rintamalinjat, varsinkin sukellusveneet ja niiden kaameat olosuhteet kiehtovat häntä niin syvästi? Siinä on jotain isältä ja sodan läheisyydestä perittyä, ehkä myös omaa, syvältä kumpuavaa jännityksen kaipuuta.

”Univormuissa on minusta jotakin eroottista; se on sieltä kasarmilta jäänyt fiksaatio, joka on vain kasvanut iän myötä. Kaikki miehet ovat niissä komeampia ja tyylikkäitä. Mutta en ole koskaan havitellut itselleni omaa upseeria”, Hannele nauraa.

Kapteeni Markkula oli varuskunnan päällikkönä oikeudentuntoinen ja pidetty, mutta luonteeltaan etäinen. Hänessä oli hämäläistä varautuneisuutta ja hän oli periaatteissaan joustamaton. Ei hän mikään Ärjylä-tyyppi ollut, päinvastoin. Armeijan kelpoisuusluokituksessa hänen huolellisuutensa, aloitokykynsä ja kasvatuksellinen toimintansa (kurinpito) olivat vain tyydyttävää luokkaa. Mitään moitittavaa hänen toiminnastaan ei koskaan ilmennyt.

Karjalaissyntyinen vaimo Eine oli toista maata, vilkas ja läikkyväinen. Luonteiden erot tulivat avioliitossa näkyviin. Vaimo oli iloinen ja puhelias, mies hiljaista sorttia. Pahoja kotiriitoja ei ilmennyt, mutta kovin erilaisia vanhemmat olivat. He pysyivät yhdessä aina vuoteen 1971, jolloin erosivat. Vuosi tiesi elämänmuutosta myös Hannelelle. Hän lähti silloin omille teilleen, Helsinkiin ja teatterimaailmaan.

Mistä Hanneleen iski halu esiintyä? Osittain se oli varmaan äidin perua. Eine Poutanen ei koskaan luopunut teatteriharrastuksestaan, vaikka näyttelemisen oli miehen tahdosta jätettävä. Tampereen Teatterissa äiti toimi avustajana. Kun perhe muutti Hämeenlinnasta Tampereelle, rakkaus teatteriin syttyi uudelleen. Äiti kävi katsomassa vanhan teatterinsa ensi-illat ja otti usein tyttärensä Berittan ja Hannelen mukaan. Siitä se alkoi.

Toisin kuin luulisi, musiikinäytelmät ja operetit eivät kiinnostaneet nuorta Hannelea. Sovinnainen romantiikka ei ollut hänen juttunsa. Häntä kiinnostivat enemmän oikeat draamat, joissa oli tunnetta ja intohimoa. Hän ei muista varmasti, tuliko nähneeksi edes Rauli Lehtosen ja Heikki Värtsin ohjaamaa *West Side Storya*, joka saavutti mainetta jopa Wienin hemmotellun taideyleisön edessä. Ainoa poikkeus musiikinäytelmien joukossa oli *Cabaret*, siinä oli sähkövirtaa, sodan läheisyyttä ja kiihdyttävää erotikkaa. Siitä Hannele piti ja siinä hän esiintyi myöhemmin itsekkin.

Isän harrastukset olivat toisaalla. Hän vei lapsia metsäretkille ja innosti heitä urheilemaan ja voimistelemaan. Hannele oli innokas ja selvästi lahjakas monissa lajeissa. Hämeenlinnassa varuskunta tarjosi paljon liikuntamahdollisuuksia, pallopelejä ja yleisurheilua. Kesäpaikassa Kuhmalahden Kivisalmessa uitiin perheen ja naapurin lasten kanssa ja kilpailtiin eri urheilulajeissa. Hannelea kuusi vuotta nuorempi Pertti otettiin mukaan leikkisotiin, ja haavereitakin sattui. Hannelesta varttui reipas poikatyttö, joka pärjäsi lajissa kuin lajissa.

Veijo Meri on muutamassa kirjassaan kuvannut Hämeenlinnaa ahdistavana, sääntöjen sitomana varuskuntakaupunkina. Hänen kasvuvuotensa osuivat sotia edeltävään aikaan. Hannelen ikäisille lapsille kasarmi näyttäytyi ilon ja valoisien muistojen paikkana. Paraatit ja varuskunnan juhlat innoittivat tulevaa esiintyjää, niissä oli ryhtiä ja näyttävyyttä. Kuultiin torvisoittoa, katseltiin kentällä äkseerausta, ihailtiin komeita sotilaita ja haaveiltiin heistä – seitsemään ikävuoteen saakka. ”Sellainen se oli, ehjä ja onnellinen lapsuus.”

Hämeenlinnan aika jäi lyhyeksi, sillä Markkulan perhe muutti isän työn perässä Tampereelle 1959. Hannele aloitti koulun Tammelan suuressa kansakoulussa. Perheen ensimmäinen asunto oli upseerien kaksikerroksinen talo samassa kaupunginosassa. Siinä asui viisi perhettä.

Myöhemmin ostettiin oma osake modernilta Sammonkadulta.

Hannele vietti paljon aikaa myös Viinikassa, jossa sijaitsi äidin vanhempien, vaijan ja mamman, omakotitalo. Hannele muistelee mummolan sijainneen osoitteessa Kurjentaival 29. Isovanhemmat Eero ja Edith Poutanen olivat Karjalan evakoita, jotka elättivät itsensä kauppiaina Laukontorilla. Kauppa kävi sen verran hyvin, että vaija saattoi rakennuttaa talon omin ja poikiensa Teuvon ja Olavin hartiavoimin. Puutaloon liittyvät monet Hannelen rakkaat muistot. Siellä oli vaijan rakentama leikkimökki, marjapensaita ja omenapuita. Se oli kuin oma maailmansa kaupungin laidalla, ja siellä Hannele vietti lapsena kaikki kesät, milloin ei menty Kuhmalahdelle. Vieläkin häntä vihlaisee, kun hän Tampereelle tullessaan näkee Viinikan kirkon tornin, joka lapsen silmin näytti läheltä katsottuna huimavan korkealta.

Vaija ja mamma ottivat Hannelen mukaan torille pienestä pitäen. Hän sai auttaa vihannesten myynnissä. Vartuessaan kaunis tyttö houkutteli ostajia ja kehitti myynnin tekniikkaa. Kun joku osti tomaatteja, oli vilkkaasti puhellen taivuteltava hänet ostamaan muutakin. Torilla Hannele oppi kommunikoimaan erilaisten ihmisten kanssa; siinä kehittyi luonnostaan hänen vaivaton replikointitaitonsa, josta oli paljon hyötyä myöhemmin näyttelijän ammatissa.

Dynaaminen tehdaskaupunki eli muutoksen vuosia 1960-luvulla. Yhteiskunnallinen Korkeakoulu muutti Helsingistä lähelle Sammonkatua, ja siitä tuli pian Tampereen yliopisto. Katukuvaan ilmaantui maalta lähtöisin olevan työväen lomaan huolettoman oloisia opiskelijoita laukuineen. Kirjallisuudesta, teatterista ja jääkiekosta puhuttiin paljon. Tampereen piti olla kaikessa paras, siellä olivat maan ensimmäinen sähkölamppu ja jäähalli. Tehtaatt jyrisivät vaurautta Tammerkosken partaalla. Aseveliakseli hallitsi kunnallispolitiikkaa. Pian alkoi viritä kriittistä yhteiskunnallista keskustelua. Kaupunki liikahteli sijoillaan.

Markkuloilla kunnioitettiin perinteisiä arvoja. Kotikasvatus oli jollei nyt ankaraa niin ainakin selkeää. Ruokailuajat oli pidettävä, illalla kello kymmeneltä oli oltava kotona. Elettiin kuten kunnan perheissä tuon vuosikymmenen alussa. Ei oltu rikkaita, mutta eivät taloudelliset huoletkaan juuri ahdistaneet upseerin perhettä. Oltiin selvitty sodista ja sotakorvauksista, maa nousi jaloilleen, urheilumenestys oli tärkeää, missejä ihailtiin, laulutähdet, tanssimusiikki ja amerikkalainen viihde yleistyivät vähitellen.

Yleinen toiveikkuus tuntui teinitytön ympäristössä. Kumpikaan vanhemmista ei puhunut koskaan sodasta, mutta se oli näkymättömänä läsnä kodin arjessa ja sen ulkopuolella. Isä pukeutui univormuun lähtiessään salkku kädessä töihin esikuntaan. Utta sotaa pelättiin, mutta se ei vaikuttanut urheilevan tytön ajatusmaailmaan.

Isän työ Tampereen esikunnassa oli muuttunut virastomaiseksi. Lasten suhde varuskuntaan loittoni, eikä sota-poikia ollut entiseen malliin lähettyvillä. Sankarit oli etsittävä elokuvista ja teatterin lavalta. James Dean ja Alain Delon olivat ilman muuta hurmaavimpia.

Voimisteluharjoitukset jatkuivat seuratoiminnassa. Hannele oli eturivin telinevoimistelija ja loisti näytöksissä. Isä istui katsomossa toisten upseerien seurassa todistamassa tyttärensä voittoisia suorituksia. Hannele tunsu isän katseen ja tahtoi antaa parastaan; hän voitti kultaa Tampereen koulujen välisissä kilpailuissa. Hän olisi telinevoimistelijana päässyt pitkälle, ja häntä pyydettiin mukaan määrätietoiseen valmennukseen, mutta uudet mieltymykset vetivät sitten toisaalle.

Teatterissa käytiin edelleen ahkerasti. Pekka Laiho oli aivan ihana Romeo, komea ja loistava roolissaan, Liisa Roine herkkä Julia. Hannele olisi halunnut olla hänen paikallaan. *Romeon ja Julian* klassisen rakkaustragedian ohjasi Tampereen Teatterissa 1968 Shakespearen erikois-tuntija Jouko Paavola. Noin hengästyttävän kaunista voi teatteri olla, huokasi lukiolainen Hannele Markkula. Ei mitään siirappia, vaan todellista elämää, jossa väkivalta on kaiken aikaa läsnä.

Tuolloin ei olisi tullut mieleenkään ajatus Shakespearen draamojen seksistisväkivaltaisesta luonteesta, jota nuori teatteripolvi kuusikymmentä vuotta myöhemmin kauhis-

telee. Tästä kuullessaan Hannele naurahtaa kolkosti: kaikkea sitä kuuleekin. Ei hän vielä silloin haaveillut teatterista ammattina. Jotenkin vain tuntui, että hän sopisi tuohon maailmaan siinä kuin nuo muutkin, että hän voisi olla yhtä hyvä näyttämöllä kuin jumppasalissa. Jos vain pääsisi joskus kokeilemaan. Shakespearen roolit saivat vielä odottaa, ei tullut Juliaa, mutta tuli aikanaan yhtä vaativa Ofelia.

Majuri Markkula jäi eläkkeelle esikunnasta 6.11.1972, jolloin hänet ylennettiin everstiluutnantiksi. Hänen työhönsä liittyi loppuvuosina joitain salaisia tehtäviä. Hän toi kotiin salkun ja kätki sen tarkoin kaappiinsa. Kukaan ei saanut tietää sen sisällöstä. ”Jos jotakin tapahtuu, tästä tulee pikainen lähtö Ruotsiin”, hän vihjaisi perheelle. Ehkä hänelle uskottiin sodan aikaisia tiedusteluaineistoja tai muuta valonarkaa. Tämä lisäsi hänen vaiteliaisuuttaan ja etäistä arvovaltaansa.

Isä ei pitänyt venäläisistä eikä sen puoleen äitikään, jonka kotiseutumiestot jäivät rajantakaiseen Karjalaan. Eine-äiti ei käynyt koskaan sodan jälkeen Viipurissa, sillä hän halusi säilyttää ehjän kuvan nuoruutensa iloisesta kaupungista. Hänen isänsä toimi siellä kauppiana ja kuskina, ja perheellä oli talo Mustainveljienkadulla lähellä pyöreää tornia. Hevosia oli useita, tultiin hyvin toimeen, kunnes sota syttyi.

Ei vaija myöskään kertonut mitään evakkotaipaleestaan eikä liioin hänen äitinsä, Edith-mamma, joka jatkoi tori-

kauppaa Tampereella miehensä kuolemaan saakka. Markkuloiden kodissa vallitsi yksiselitteisesti isänmaallinen ilmapiiri. Hannele omaksui nämä kodin arvot mukisematta ja on ne sellaisinaan säilyttänytkin halki vaihtuvien suhdanteiden. Hän on siitä luontevalla tavalla edelleen ylpeä.

Äidin suvussa oli muuan musta lammas. Äidin veljen Olavin harrastuksena oli ryöstellä juovuksissa kultasepäntaiteita. Hän pakoili poliisia ja siirtyi Tukholmaan, mutta jäi kiinni paluumatkalla laivassa. Hänet tuomittiin Kakolaan, mistä hän karkasi kaksi kertaa. Hannelen mielestä Olavi-eno oli jännittävä persoona, jonka juttuja oli hauska kuunnella. Kerran eno lahjoitti Hannelle pussin, joka oli täynnä kultakoruja. Olavi pahastui, kun siskontytär ei halunnutkaan ottaa niitä vastaan. Hannele ei halunnut varastettua tavaraa.

Hannele kävi myöhemmin vanhemman poikansa Samin kanssa katsomassa Olavi-enoa vankilassa. Hän uskotteli pojalle, että paikka oli verotoimisto. Ei mennyt läpi, Sami ei uskonut, että verotoimistossa on kalterit.

Isä ei sietänyt lankomiestä, eikä tätä juuri kylässä näkyntäkään. Äiti yritti ohjata veljeään oikealle tielle, huonolla menestyksellä. Tampereen Teatterissa meni sellaisia näytelmiä kuin *Murhaajien yö*, *Kolmen pennin ooppera* ja *Musta komedia*. Olavi-eno tuntui kuuluvan niissä esiintyvien veijarien ja hirtehisten rikollisten maailmaan. Hur-



maavat poikkeusmiehet ovat aina kiinnostaneet Hannelea. Heissä on sitä jotakin, miehistä vetovoimaa ja vaaran aavistusta.

Hannelen vanhempi eno, Teuvo, oli merimies, joka kertoi Hannelelle mitä hurjimpia tarinoita reissuiltaan. Pieni Hannele kuunteli lumoutuneena enon sadunomaisia tarinoita kaukomailta.

Eläkepäivinänsä everstiluutnantti Markkula ryhtyi Sotilasurheiluliiton toiminnanjohtajaksi vuosiksi 1972–1978. Hän oli silloin jo eronnut vaimostaan Einestä, solminut uuden avioliiton ja siirtynyt asumaan Ikaalisiin Ellinsä kanssa. Hän järjesti sotilaiden viisiotteluita, uintikilpailuja, metsäsuunnistuksia, esteratsastuksia ja kilpa-ammuntoja. Omia lapsiaan hän ei sittenkään kyennyt innostamaan varhaisvuosien jälkeen urheilijoiksi. Suhde lapsiin muuttui etäiseksi, mutta isä seurasi heidän vaihteitaan. Hannelen menestys Tammerkosken tyttölyseossa ilahdutti häntä, kunnes tytär järjesti musertavan pettymyksen.

Ei Hannelen lukiomenestyksessä sinänsä ilmennyt mitään vaikeuksia. Hän piti uskonnosta ja voimistelusta. Raamatun kertomuksissa oli draamallista vetoa, ja voimistelussa hän voitti edelleen koulujenvälisiä kilpailuja. Saksan kielessä hänellä oli todistuksessa 9. Isä kannusti tytärtään lukemaan saksaa. Hänellä oli sodasta säilynyt lukkarinrakkaus asevelimaata Saksaa kohtaan, kuten monilla upseereilla. Kun Hannelesta aikanaan tulisi Suomen edus-